

В. Л. Герасимчук,
аспірант
(Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка)

САНІТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ НА ЗАКАРПАТТІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Здоров'я нації є одним із головних показників добробуту держави. Як засвідчують реалії сьогодення, в Україні спостерігається тенденція до зниження рівня здоров'я населення. Це пов'язано як із екологічними, соціально-економічними проблемами нашої країни, так із недостатньою санітарно-гігієнічною освітою підростаючого покоління, що проявляється в невмінні вжити певних профілактичних заходів у конкретній життєвій ситуації, щоб запобігти проблемам зі здоров'ям.

Важливою складовою української освітньої системи є формування культури здорового способу життя молоді, виховання дбайливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих. Утім її ефективність залежить від тісної співпраці держави, школи, сім'ї, громадських об'єднань та організацій, які проводять активну санітарно-просвітницьку роботу серед населення, передусім серед дітей та підлітків. Водночас слід наголосити, що використання досвіду минулого в організації й проведенні просвітницької роботи громадських організацій щодо формування масових знань з основ гігієни й санітарії серед молоді дозволить виявити оптимальні умови формування здоров'язберігаючого освітнього та позашкільного простору.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми дослідження діяльності громадських товариств та організацій на західноукраїнських землях досліджуваного періоду присвячено праці Г. Білавич, Д. Герцюка, І. Зуляка, Ж. Ковби, Н. Побірченко, Б. Савчука [9], Н. Федорака [13] та ін. Окремі аспекти функціонування суспільно-громадських організацій та просвітницьких товариств Закарпаття в міжвоєнний період висвітлені в роботах Й. Баглая, О. Борейка, В. Керецмана, М. Токара, І. Стряпко [11], П. Федаки, О. Яцини [15].

До окресленої проблеми опосередковано зверталися сучасні дослідники історії педагогіки (Г. Грищенко, Л. Задорожна, В. Кемінь, О. Мазуркевич, Т. Надім'янова [5], В. Смаль, О. Сухомлинська) в контексті вивчення спадщини відомих закарпатських педагогів А. Волошина, О. Маркуша, О. Павловича, І. Панькевича, В. Пачовського. Як показав аналіз зазначених праць, у них не виокремлено провідну роль громадських закарпатських організацій в розвитку санітарно-гігієнічної освіти молоді й дорослих.

Мета статті – проаналізувати санітарно-просвітницьку діяльність громадських товариств Закарпаття міжвоєнного періоду, передусім "Просвіти" та Товариства імені О. Духновича, виявити основні напрями їх роботи.

Після Першої світової війни територія Закарпаття відійшла до Чехословаччини. У краї цього періоду панували бідність, безробіття, розруха, безграмотність. Соціально-економічне становище населення було жалюгідними. За Австро-Угорської імперії Закарпаття було фактично її сировинними придатком, а населення – дешевою робочою силою. Після приєднання до Чехословацької республіки в регіоні почали провадитися реформи, які поступово сприяли його суспільно-політичному, економічному й культурно-освітньому розвитку. Ліберальна політика чехословацької влади дала також поштовх до зростання національної свідомості населення. У цьому ракурсі зазначимо, що саме діяльність громадських організацій та культурних товариств стає головною у формуванні національних орієнтирів для населення, яке було позбавлене власної державності. Окрім того, гуртуючи довкола себе прогресивних політичних і культурних діячів, педагогів, просвітників, робота товариств була спрямована на виявлення широкого кола тогочасних суспільних проблем та окреслення можливих шляхів їх вирішення.

Серед нагальних соціальних проблем краю міжвоєнної доби були проблеми, пов'язані зі здоров'ям населення: голод, погані побутові умови, шкідливі звички, епідемії, високий травматизм на робочих місцях, дитяча смертність тощо. Відзначимо, що переважна більшість закарпатського населення були селянами, важка фізична праця, недоїдання, незадовільні побутові умови яких впливали на стан здоров'я. Водночас відсутність усвідомлення населенням важливого значення особистої гігієни, дотримання елементарних санітарних норм призводили до постійних спалахів інфекцій, різних захворювань, що ставали причиною високої смертності.

Чехословацький уряд зробив чимало для боротьби з цими проблемами. Зокрема у 1920 році було організовано Реферат Міністерства соціального забезпечення, головним завданням якого була організація кухонь, пунктів надання медичної допомоги, розподілу одягу [2, с. 210]. Для подолання інфекційних захворювань у містах Закарпаття створювалися лікарні, санітарні дезінфекційні станції, амбулаторії. Однак усі ці дії були покликані на усунення наслідків, а не на профілактику їх запобігання. Інтелігенція Закарпаття, усвідомлюючи важливе значення просвітницької роботи серед населення щодо попередження хвороб та боротьби зі шкідливими звичками, організовувала спеціальні секції при громадських товариствах, діяльність яких була спрямована на розвиток гігієнічних навичок та формування основ із санітарії для пересічних закарпатців та їх дітей. У досліджуваній період на території Закарпаття діяло два потужних культурно-просвітницьких товариства – “Просвіта” та Товариство мені О. Духновича, філії та читальні яких функціонували практично у всіх куточках краю. Зупинимось більш детально на санітарно-освітній роботі кожного з них.

Товариство “Просвіта” на Закарпатті було організовано у 1920 році, а його ідейними натхненниками стали Ю. Бращайко, А. Волошин, І. Панькевич, В. Желтвай, М. Стрипський, А. Штефан, М. Творидло, В. Климпуш, М. Григашій, С. Фенцик, Е. Бокшай, А. Товт [11, с. 76].

Головним завданням “Просвіти” були національно-патріотичне виховання та культурно-економічний розвиток закарпатського народу. Згідно зі Статутом Товариства для виконання завдань було передбачено діяльність відповідних комісій, які могли розформуватися або зливатися з іншими, якщо їх місія була виконана. Як зазначає І. Стряпко, дослідник діяльності “Просвіти” на Закарпатті, станом на 1928 рік серед постійно діючих комісій Товариства була комісія поборювання алкоголізму [10, с. 31]. У досліджуваній період боротьба з алкоголізмом як соціальним лихом набула широкого розголосу. У читальнях “Просвіти” неодноразово організовувалися санітарно-гігієнічні секції, де проводилися лекції на тему про згубний вплив алкоголю та паління на здоров'я людини. Зауважимо, що читальні “Просвіти” були центром культурно-просвітницького життя тогочасного закарпатського суспільства. Кожна читальня мала власну бібліотеку, організовувала театральні вистави, виступи, різноманітні гуртки: гімнастичні, спортивні, театральні, хоріві. Важливою складовою їх діяльності була санітарно-виховна робота, що включала такі форми, як бесіди, лекції та навіть демонстрація навчальних фільмів на різні теми: інфекційні, хвороби, загальна гігієна, перша допомога, алкоголь, догляд за немовлятами тощо [2, с. 213]. Також тема алкоголізму ставала предметом багатьох творів просвітницького характеру, які видавали члени Товариства. Так, наприклад, А. Волошин опублікував власні оповідання про пияцтво серед селян Закарпаття у серії просвітницьких книг “Читальня. Книжочки для народа” [3].

Важливою складовою просвітницької діяльності товариства “Просвіта” було й видання періодичних журналів та збірників. Звернемо увагу на щомісячний ілюстрований журнал “Пчёлка”, що призначався для дітей та молоді. На його сторінках неодноразово публікувалися замітки про шкідливий вплив алкоголю на молоду особистість, про заходи, щоб вберегтися від інфекційних хвороб. Наприклад, подавалася інформація про шкідливість навіть невеликих доз алкогольних напоїв на роботу мозку [14, с. 52], про необхідність мити руки перед прийомами їжі, мити горідину та фрукти, дотримуватися правил особистої гігієни [1, с. 135] та ін.

Поміж активістів “Просвіти” було багато вчителів. Це зумовило орієнтацію значної частини роботи Товариства на дітей та молодь краю. Члени “Просвіти” організували та активно провадили позашкільну діяльність з учнями. Так, у 1921 році А. Дідик, О. Вахнянин, В. Бірчак, Л. Бачинський, К. Заклинський організували молодіжну спортивну організацію “Пласт”, одним із пріоритетних завдань якого було формування основ здорового способу життя молоді. У пластових осередках фізична активність поєднувалася із загартуванням, піклуванням про охайність та чистоту тіла, профілактикою шкідливих звичок, насамперед паління та вживання алкоголю [6, с. 233]. Діяльність пластунів широко висвітлювалася в періодичній пресі. Так, наприклад, майже в кожному номері “Пчёлки” було подано невеликі замітки про збори, свята, побут закарпатських пластунів, висвітлено їх погляди щодо розвитку здорової особистості.

Як видно з аналізу санітарно-просвітницької діяльності товариства

“Просвіта”, її пріоритетними напрямками були: боротьба з асоціальними явищами серед дітей та молоді, насамперед, з алкоголізмом; роз'яснювальна робота щодо важливості дотримання правил особистої гігієни та санітарії; профілактика інфекційних захворювань. У досліджуваній період активісти Товариства звертали особливу увагу на поєднання фізичного та гігієнічного виховання молоді.

Іншою громадською організацією, яка діяла на Закарпатті у міжвоєнний період та охоплювала своєю діяльністю значну кількість населення регіону, було Товариство імені Олександра Духновича. Фактично воно стало правонаступником Товариства Святого Василя Великого, яке діяло на території Закарпаття з 1866 по 1902 рр. У 1923 році в Мукачеві відбулися перші установчі збори Товариства ім. О. Духновича, на яких його головою було обрано Євменія Сабова – педагога, літератора, архідиякона Мукачівської греко-католицької єпархії. Серед відомих педагогів, громадських і культурних діячів, священників, які ввійшли до складу товариства, слід назвати А. Бескида, Е. Бачинського, С. Сабова, С. Фенцика, І. Камінського, П. Гебея, Ю. Гаджегу, В. Сулінчака, М. Драгулу, І. Поливку та ін [7, с. 9].

Санітарно-просвітницька робота Товариства в аспекті формування санітарно-гігієнічних навичок закарпатців будувалася подібно до “Просвіти”. Згідно зі Статутом, у Товаристві діяли різні секції, що відповідали за певний вид діяльності: науково-літературна, організаційно-освітня, видавнича, театральна, музична, хорова, Спілка руських жінок, архівна, секція Народних Будинків, спортивно-пожежна, скаутів ім. Духновича, санітарно-гігієнічна. Для нашого дослідження цікавою є діяльність тих секцій, які вели активну діяльність щодо формування здорового способу життя серед закарпатського населення. Так, у доповіді про діяльність Товариства за 1925 рік наголошено на необхідності заснування спортивно-пожежної секції, яка б відповідала за розвиток фізичного і морального виховання молоді, передусім у сільській місцевості, оскільки стан здоров'я дітей у регіоні є незадовільним [8, с. 59]. Згідно зі звітом за 1930 рік ця секція провела активну роботу. У доповіді зазначається, що при читальнях Товариства почав діяти 41 Руський скаутський відділ ім. О. Духновича та 28 пожежних дружин, членами яких була переважно місцева сільська молодь. Доповідач наголосив також на важливому виховному значенні організації таких відділів та їх ролі для зміцнення здоров'я молодого покоління [8, с. 25]. Роль санітарно-гігієнічної секції полягала, передусім, у забезпеченні необхідними умовами представників Червоного Хреста для читання лекцій та виданні довідкової літератури з питань народної гігієни [8, с. 25].

Важливу роль члени Товариства відводили видавничій діяльності. Поміж пріоритетних завдань у цьому напрямі вони виокремлювали видавництво просвітницьких брошур для населення на різні популярні й корисні теми: суспільно-громадське життя, географія, етнологія, винаходи, хімія, біологія, гігієна, природознавство, виховання, корисні поради та ін. Як зазначав голова Товариства Е. Сабов, мета брошур – сприяти різносторонньому навчанню не тільки молоді, але й пересічних громадян.

Відтак матеріал повинен бути цікаво викладений, ретельно відібраний, логічно побудований [8, с. 31].

Представниками Товариства ім. О. Духновича було створено й низку науково-популярних періодичних видань (“Карпатський Світ”, “Карпатський край”, щорічний “Русській народний календар Товариства Олександра Духновича”), в яких також висвітлювали гострі медико-соціальні проблеми (алкоголізм, туберкульоз, інфекційні хвороби, голод) та намагалися вказувати шляхи їх подолання. Зокрема, на сторінках “Календаря” знаходимо десять заповідей проти пияцтва, яке було найбільш розповсюдженим тогочасним асоціальним явищем. У цій замітці коротко подано головні шкідливі впливи алкоголю на людський організм (руйнування печінки, кишківника, головного мозку) та вказано на його негативні наслідки для людини (сварки, витрачання грошей, заподіяння шкоди іншим людям, злочини тощо) [4, с. 163]. Таким чином, санітарно-просвітницька робота Товариства ім. О. Духновича була спрямована на пропаганду здорового способу життя серед закарпатського населення, насамперед, через прищеплення елементарних санітарно-гігієнічних навичок, боротьбу зі шкідливими звичками та організацію фізкультурних і спортивно-пожежних організацій.

Висновки. Міжвоєнний період на Закарпатті охарактеризувався піднесенням суспільно-громадської думки та активною участю культурно-просвітницьких товариств у всіх сферах життєдіяльності населення краю. Різні напрями діяльності громадських товариств віддзеркалювали тогочасні нагальні соціальні проблеми. Серед останніх на перший план виступили проблеми, пов'язані зі здоров'ям людей, та спроби їх подолання за допомогою просвітницької діяльності.

Для окресленого періоду характерним є організація і діяльність двох громадських товариств: “Просвіти” та Товариства ім. О. Духновича, які мали свої філії, відділи та читальні майже у всіх куточках Закарпаття. Санітарно-просвітницька робота вказаних товариств ґрунтувалася на виданні серії брошур, безкоштовних додатків до журналів, статей у періодичних виданнях про негативний вплив шкідливих звичок на організм людини, боротьбу з інфекційними захворюваннями, пропагандою здорового способу життя; організації та проведенні лекцій на різні медико-просвітницькі теми; заснуванні різних санітарно-гігієнічних та спортивних секцій та організацій, завданням яких було посилення уваги населення до фізичної культури і спорту як ключових ланок у збереженні здоров'я особистості та боротьбі проти шкідливих звичок; організація гімнастично-спортивної позакласної роботи з дітьми та молоддю як одним з кращих способів запобігання шкідливих впливів тогочасного суспільства на формування підростаючого покоління.

Перспективними напрямами дослідження вважаємо вивчення просвітницької діяльності медичних організацій Закарпаття першої половини ХХ ст. у формуванні санітарно-гігієнічної освіти населення регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережеться тифу // Пчблка. – Ужгород, 1931. – Річник ІХ. (Февраль) –С. 135.
2. Вакула Н. С. Червонохресному руху на Закарпатті – 130 років. Сторінки історії / Н. С. Вакула // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія “Медицина”. – Вип. 1 (43) – 2012. –С. 210–216.

3. Волошин А. Твори / Августин Волошин. / Упорядкування, передмова, підготовка текстів та примітки Олексі Мишанича, Павла Чучки. – Ужгород : Гражда, 1995. – 447 с.
4. Десять заповідей противъ пьянства // Русскій народный календарь общества “Александра Духновича”. – Ужгородъ : Книгопечатня Юлія Фелдешія, 1926. – С. 163.
5. Наді́м'янова Т. В. Просвітницька діяльність письменників-будителів Закарпаття у другій половині XIX ст. // Гуманітарна навчально-виховного процесу : наук.-метод. зб. – Слов'янськ : СДПІ, 2001. – Вип.11. – С.132 – 140.
6. Петилівна М. Завдання пласту / М. Петилівна // Пчблка. – Ужгород, 1931. – Рбчник ІХ. (Юній) –С. 232– 233.
7. Сабовъ Е. Первое общее собрание 22-III 1923 года. Протокол. / Е. Сабовъ // Деятельность Общества им. А. Духновича 1922 – 1926. – Ужгородъ : Типография “Школьная помощь”, 1926. – С. 3 – 11.
8. Сабовъ Е. Третье общее собрание 5 января 1925 года / Е. Сабовъ // Деятельность Общества им. А. Духновича 1922 – 1926. – Ужгородъ : Типография “Школьная помощь”, 1926. – С. 22 – 60.
9. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років ХХ ст.) / Борис Савчук. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 138 с.
10. Стряпко І. О. Розвиток організаційної структури товариства “Просвіта” на Закарпатті та східнословачьких землях (1 920-1937 рр.) / І. О. Стряпко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Історія”. – Вип. 1 (32) . – 2014. – С. 31 – 37.
11. Стряпко І. О. Товариство “Просвіта” в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття (1920 – 1939) : монографія / І. О. Стряпко / Серія *Studia Regionalistica* / № 5; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ “Ужгородський національний університет”. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2012. – 328 с.
12. Фенцик С. А. Деятельность Русскаго культурно-просвѣтительнаго О-ва им. А. В. Духновича въ 1929/1930 году / С. А. Фенцик // Деятельность Общества им. А. Духновича. – Ужгородъ : Типография “Школьная помощь”, 1929. – С. 20 – 26.
13. Федорак Н. Роль громадських організацій у медичному й санітарно -гігієнічному обслуговуванні українців Галичини (1920-1930- ті роки) / Нестор Федорак // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано- Франківськ, 2010. – Вип. XVIII. – С.179–185.
14. Хроніка // Пчблка. – Ужгород, 1926. – Рок 5. – Частина 1-2 (септембер-октобер). – С. 52.
15. Яцина О. Суспільне значення праці вчителів – членів товариства “Просвіта” на Закарпатті (1920-1939 рр.) / Олена Яцина // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Вип. 393 : Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2008. – С.192 – 200.

Анотація

У статті проаналізовано санітарно-просвітницьку діяльність культурних громадських товариств (“Просвіта” та Товариство імені О. Духновича), які діяли на Закарпатті в міжвоєнний період. З'ясовано, що пріоритетними напрямками їх діяльності були боротьба з асоціальними явищами серед дітей та молоді, профілактика інфекційних захворювань, формування санітарно-гігієнічних навичок особистості. Виявлено, що представники товариств звертали особливу увагу на поєднання фізичного та гігієнічного виховання дітей та молоді.

Ключові слова: санітарно-просвітницька діяльність, громадські товариства, здоровий спосіб життя, гігієнічне виховання, санітарія.

Аннотация

В статье проанализирована санитарно-просветительская деятельность культурных общественных объединений (“Просвита” и Общество имени А. Духновича), которые действовали на Закарпатье в межвоенный период. Установлено, что приоритетными направлениями их деятельности были борьба с асоциальными явлениями среди детей и молодежи, профилактика инфекционных заболеваний, формирование санитарно-гигиенических навыков личности. Выявлено, что представители обществ обращали особое внимание на сочетание физического и гигиенического воспитания детей и молодежи.

Ключевые слова: санитарно-просветительская деятельность, общественные объединения, здоровый образ жизни, гигиеническое воспитание, санитария.

Summary

The article deals with the sanitary and educational activity of public associations (“Prosvita” and O. Duhnovych Association) which functioned in Transcarpathia in the interwar period. It was

found that the priority areas of their activity were: the fight against antisocial phenomena among children and youth, prevention of infectious diseases, the formation of hygiene and sanitary individual skills. It was revealed that representatives of the associations paid special attention to the combination of physical and hygienic education of children and youth.

Key words: sanitary and educational activity, public associations, healthy lifestyle, hygiene education, sanitation.

УДК 15.81.21

І. М. Главатських,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Феномен сенсу життя – особливе психічне утворення, що сприяє емансипації особистості (звільненню від залежності, від безпосереднього впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, скасуванню обмежень). Позитивна тенденція досліджень з проблеми сенсу життя – це зростаючий інтерес до її прикладних проблем, з'ясування того, наскільки ця суто абстрактна філософсько-етична категорія може бути використана в практиці повсякденного буття людини. Зокрема, цікавими є особливості та ступені сформованості смисложиттєвих орієнтацій сучасних студентів, а також можливості впливу і коригування їх.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукових тлумачень дозволив визначити смисложиттєві орієнтації як складне утворення, структура якого є поєднанням життєвих цілей, термінальних цінностей, смислів, коли зміст складових феноменів, що мають суб'єктивну пріоритетність в ієрархії смисложиттєвих орієнтацій людини, обумовлюють вибір значущих сфер для її самореалізації. Це інтегративне утворення, що спонукає, спрямовує, регулює, інтегрує процес життєздійснення особистості протягом певних вікових періодів. Проблемою смисложиттєвих орієнтацій, особливостей їх впливу на мотиваційну сферу особистості займалися А. Адлер, А. Бердяєв, М. Бодальов, Н. Іванова, Р. Мей, А. Маслоу, Г. Олпорт, Ж. Сартр, Г. Сковорода, В. Франкл, К. Юнг, В. Янів, Я. Ялом та інші.

Відповіді на питання про смисл життя різноманітні, часто протилежні. Стародавні мислителі долали страх перед смертю, відстоюючи тезу про безсмертя душі, доводили, що душа гине разом з тілом, тому людина смерть не сприймає, їй нічого боятися. Стародавні греки зводили життя до страждання. Краса і радість не потрібні для життя, бо дають задоволення, що є гіршим, ніж божевілля. Оспівуючи гармонію світового життя, щодо людського життя вони були песимістами. Індивідуальність – гріхозна ілюзія. Підкоряючись невблаганній долі, людина виконує призначення, інакше життя – безглузда "суєта". У світовій гармонії людським надіям немає місця. А Епікур, навпаки, головним у